ישׁ לה בנים לא תצא כו'. וא"ת מאי פריך לעיל הניחא למ"ד לא תצא אלא למ"ד תצא מאי איכא למימר ומאי קושיא נימא דבשלוש מלכות אפילו יש לה בנים תצא וי"ל דבשלוש מלכות נמי כיון דלרבנן הולד כשר יש לה בנים לא תצא:

זרק לה קדושין ספק קרוב בו'. כפ' ד' אחין (יבמות ל:) דייק ואילו בגירושין ספק קרוב לו כו' לא קתני ומפרש לה:

כל העופות פוסלין במי חטאת. טעמא משום שחטא חיותו בכלי אבל משום מלאכה אין נפסל אחר קידוש כדאמרינן בספרי ובמס' פרה (פ"ד מ"ד) ומיהו משום היסח הדעת נראה דנפסלין לאחר קידוש ובמקוש אחר האמרתי[מ]: וליתכשר

ודוקא כתב ידו ועד [א]אבל כתב סופר ועד לא ושמואל אמר אפי' כתב סופר ועד שהרי שנינו [ב]כתב סופר ועד כשר ורב מי דמי התם תינשא לכתחילה הכא דיעבד ושמואל לא קשיא הא בספרא דמובהק והא בספרא דלא מובהק וכן אמר ר' יוחנן [ג](כתב ידו שנינו) אמר ליה רבי אלעזר הרי יש עליו עדים אמר ליה אסיפא זימנין אמר רב תצא זימנין אמר רב לא תצא הא כיצד יש לה בנים לא תצא אין לה בנים תצא מתיב מר זוטרא בר טוביה [ד]וכולן שהיו בהן ספק קידושין או ספק גירושין הרי אלו חולצות ולא מתיבמות כיצד ספק קידושין זרק לה קידושין ספק קרוב לה ספק קרוב לו זהו ספק קידושין ספק גירושין כתב בכתב ידו ואין עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד הרי זה ספק גירושין ואי אמרת לא תצא צרתה אתיא ליבומי תתיבם ואין בכך כלום חששא דרבנן היא לוי אמר לעולם לא תצא וכן אמר ר' יוחנן [ה]לעולם לא תצא וכן אמר להו ר' יוחנן לבני ר' חלפתא דמן [ו]הונא הכי אמר אבוכון [ז]לעולם לא תצא וקרצית שבעמיר אינה פוסלת במי חטאת מאי קרצית אמר אביי דידבתא דביני כיפי מתיב רב דניאל בר רב קטינא [ח]כל העופות פוסלין במי חטאת חוץ מן היונה מפני שמוצצת ואם איתא ניתני חוץ מיונה וקרצית לא פסיקא ליה דגדולה לא פסלה וקטנה פסלה ועד כמה אמר ר' ירמיה ואיתימא ר' אמי עד כזית: ר' אלעזר אומר אף על פי וכו': [ט]אמר רב יהודה אמר רב הלכה כר' אלעזר בגיטין כי אמריתה קמיה דשמואל [י]אמר [יא]אף בשטרות ורב סבר בשטרות לא הא קתני וגובה מנכסים משועבדים רבי אלעזר תרתי אמר ורב סבר כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא וכן אמר ר' יעקב בר אידי אמר ר' יהושע בן לוי הלכה כר' אלעזר בגיטין ורבי ינאי אמר אפילו ריח הגט אין בו ורבי ינאי לית ליה דר' אלעזר הכי קאמר לרבנן אפילו ריח הגט אין בו וכן אמר ר' יוסי בר' חנינא אמר ריש לקיש הלכה כרבי אלעזר בגיטין ור' יוחנן אמר אפילו ריח הגט אין בו לימא ר' יוחנן לית ליה דר' אלעזר הכי קאמר לרבנן אפילו ריח הגט אין בו שלח ליה ר' אבא בר זבדא למרי בר מר בעי מיניה מרב הונא הלכה כר' אלעזר בגיטין או אין הלכה אדהכי נח נפשיה דרב הונא אמר ליה רבה בריה הכי אמר אבא משמיה [יב]דרבא הלכה כר' אלעזר בגיטין ורבותינו הבקיאין בדבר הלכה משום רבינו אמרו הלכה כר' אלעזר בגיטין דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כר' אלעזר בגיטין איכא דאמרי וחברינו הבקיאין בדבר הלכה ותלמידי רבינו משום רבינו אמרו הלכה כרבי אלעזר בגיטין דאמר רב חסדא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כרבי אלעזר בגיטין וכן כי אתא רבין אמר ר' אלעזר אמר רב הלכה כרבי אלעזר בגיטין: **מתני'** [יג]שנים ששלחו שני גיטין שוין [יד] ונתערבו נותן שניהם לזו ולזו לפיכך אבד אחד מהן הרי השני בטל [טו]חמשה שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית והעדים מלמטה כולן כשרין וינתן לכל אחת ואחת היה כותב טופס לכל אחד ואחד והעדים מלמטה את שהעדים ניקרין עמו כשר: **גמ'** מאן תנא אמר ר' ירמיה דלא כר' אלעזר דאי ר' אלעזר [טז]כיון דאמר [יז]עדי מסירה כרתי הא לא ידעי בהי מינייהו קא מגרשה אביי אמר אפי' תימא ר' אלעזר אימא דבעי ר' אלעזר כתיבה לשמה נתינה לשמה מי בעי: חמשה שכתבו כלל כו': היכי דמי כלל היכי דמי טופס אמר רבי יוחנן [יח]זמן אחד לכולן זהו כלל זמן לכל אחד ואחד זהו טופס וריש לקיש אמר אפילו

(גנ) בספר המקנה: **אפי' כשטרות.** דהתם עלה טובה קמ"ל מפני מיקון העולם: **והא קתני.** מתניתין: **גובה מנכסים משועבדים.** אם שטר הוא אז גם זה גובה כתובה מנכסים משועבדים דתנן בכתובות (דף פט.) הוליאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה: **תרתי אמר.** בגיטין ושטרות: **ריח הגט.** ליפסל בכהונה להתמיר וכל שכן להתיר: **ורבותינו הבקיאין בדבר הלכה.** הגך דמפרש ואזיל רב חמא בר גוריא: **משום רבינו.** רב: **חברינו.** רב חסדא: **מתני' שני גיטין שוין.** בשמותיהן: **הרי השני בטל.** דלא ידעינן דמאן נינהו: **טופס לכל אחד ואחד.** בגמ' מפרש לה: **אם שהעדים נקריס עמו.** היינו תחתון אבל **דלא כר' אלעזר.** אלא כר' מאיר הלכך כל אחת מהן מתגרשת בשלה שהרי בא לידה ועדיו מתומים בו ור' מאיר כיון דלא בעי עדי מסירה שפיר דמי דהא כל גיטין נמי משחתמו העדים אינן יודעין למי ינתן: **הא לא ידעי.** עדי מסירה בהי מינייהו מיגרשא ואין זו נתינה לשמה מבוררת ורבי אלעזר כיון דחתימה לשמה לא בעי על כרחיך לשמה דכתיב נקרא אכתב ונתן קאי: אפילו

הים וכשחבוא האשה להנשא בגט זה שאינו חתום לא נאמין לה שהבעל כתבו ונתנו לה דדילמא היא כתבה ליה אבל אם הגט חתום עדי הגט מוכיחים שהבעל כתבו וחתמו שבלי רשותו לא היו העדים חותמין ובודאי [ט]) ביד הבעל חתמוהו ואחרי שעתה יוצא מיד האשה בודאי הבעל נתנו לה ולא חיישינן שמא כתב ליתן ולא נתן ונפל ממנו ומצאהו כי היכי דאמרי בכל שטר מלוה דנפיק מתותי יד המלוה או שטר מכר דנפיק מתותי ידא דלוקח אלא ודאי הבעל נתנו לידה וכשנתנו לה בכשרון נתנו לה בפני עדי מסירה והילכך נאמנת האשה לומר בפני פלוני ופלוני נתנו לי והלכו להם למדינת הים אבל [י]) מכיון שנתן לה בעלה הגט אינה מוציאה עדי מסירה ואינה מגורשת דאמר' בינו לבינה נתנו לה. אמר רב יהודה אמר רב הלכה כר' אלעזר בגיטין כי אמריתה קמיה דשמואל אמר אף בשטרות: ורב סבר בשטרות לא והא קתני וגובה מנכסים משועבדים ר' אלעזר תרתי אמר ורב סבר לה כותיה בחדא ופליג עליה בחדא וקי"ל הלכה כשמואל בדיני: **מתני'** ב' שששלחו ב' גיטין שוין ונתערבו נותן שניהם לזו ושניהם לזו לפיכך אם אבד א' מהן הרי השני בטל. ה' שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש את פלונית ופלוני פלונית והעדים מלמטה כשרים ונינתן לכל אחד ואחד: היה כותב טופס לכל אחד ואחד והעדים מלמטה את שהעדים נקראים עמו כשר: ה"ד כלל וה"ד טופס א"ר יוחנן זמן אחד לכולן זהו כלל זמן לכל אחד ואחד זהו טופס וריש לקיש אמר

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פ"ח מהל' גירושין הלכה יד סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קל סעיף כ:
נ ב מיי' פ"ו מהל' יבום הל' ז סמג עשין נח טוש"ע אה"ע סי' קנב סעיף ו:
נא ג מיי' פ"ח מהל' גירושין הל' יד ופ"י הלכה ב סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קכ ס"ח ופ' קנ ס"ח:
נב ד מיי' פ"ט מהל' פרה אדומה הל' יב סמג עשין רלג:
נג ה מיי' פי"ח מהל' מלוה ולוה הל' ב סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי מ סעי' ב וסי' נח סעי' ז:
נד ו מיי' פ"ג מהל' גירושין הל' יב סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קלב סעיף ג:
נה ז מיי' פ"ד מהלכות גירושין הל' יח סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קל סעי' ט:
נו ח מיי' פ"ח מהלכות גירושין הל' יח סמג עס טוש"ע עס סעיף ו וסימן קלב סעיף ח:
נז ט מיי' עס פ"ד הל' יח סמג עס טוש"ע עס סי' קל סעי' ט:

גליון הש"ס

מתני' ונתערבו נותן שניהם. עיין טורי חמן ר"ה מ ע"ח ד"ה ומס קול:

תוספות רי"ד

אותו חולי עתידין לצאת הלכך אע"פ שלא היו השחינים עליו בעת שמכרו כיון שיצאו בו עד ב' שנים אינלי מילתא שכבר היה נולד החולי בגופו מקודם לכן ולא היה ניכר לבני אדם ומאז היה המקח טעות: **מתני'** ג' גיטין פסולים ואם נשאת הולד כשר כתב בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין עליו אלא עד אחד הרי אלו ג' גיטין פסולים ואם נשאת הולד כשר ר' אלעזר אומר אע"פ שאין עליו עדים אלא נתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם. פי' כתב בכתב ידו שהוא כך' עדים הולד כשר ולכתחלה פסול דלמא אתיא לאינסובא בכתב ידי סופר דעלמא כלא עדים וסתם מתניתין ר' מאיר הוא דבעי עדי חתימה יש עליו עדים ואין בו זמן הוא פסול מדרבנן גזירה משום בת אחותו או משום פירי הלכך לכתחלה לא תנשא בו ואם נשאת הולד כשר. יש בו זמן ואין עליו אלא עד אחד גם זה פסול מדרבנן כדמפרש לקמן ור' אלעזר מכשיר אע"פ שאין עליו עדים כלל דקסבר עדי מסירה כרתי ולא בעי עדי חתימה. ומקשה ותו ליכא גיטין דפסולין לכתחלה והולד כשר והאיכא גט ישן התם אי נתגרשה בו לא תצא הכא באלו ג' גיטין אע"פ שהולד כשר תצא הניחא למ"ד תצא אלא למ"ד לא תצא מאי איכא למימר פי' פלוגתא דאמוראי היא לקמן בשמעתין: התם בגט ישן אם נתגרשה בו תנשא לכתחלה הכא לכתחילה לא תנשא ואם נישאת לא תצא: והאיכא גט קרח התם הולד ממזר הכא הולד כשר הניחא לר' מאיר אלא לרבנן מאי איכא למימר התם אפילו לרבנן תצא הכא לא תצא: והא איכא שלום מלכות התם הולד ממזר הכא הולד כשר. הניחא לר' מאיר אלא לרבנן מאי איכא למימר התם אפילו לרבנן תצא הכא לא תצא: יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד אמר רב ל"ש אלא דוקא כתב ידו ועד אחד אבל כתב סופר ועד לא. פי' דלא תימא כיון דאיכא כתב ידו סגי לן בעד א' וליתכשר לכתחלה אלא אף זה פסול מדרבנן: ושמואל אמר אפילו כתב סופר ועד כשר שהרי שנינו כתב סופר ועד כשר. ורב מי דמי התם תני לה תנשא בו לכתחילה הכא דיעבד אלא חתם סופר שנינו אבל לעולם בכתב סופר ועד פסול ושמואל אמר לא ק' הא בספרא מובהק הא בספרא דלא מובהק פי' אם היה הסופר מובהק וסופר לכל העיר מועלת כתיבתו כמו החתימה עצמה וכשר לכתחלה דאמרינן בודאי הסופר שכתב הגט הוא היה עד שני אבל אם הסופר אינו מובהק סברו העולם כיון שאינו חתום לא היה כשר לעדות דשמא עבד או אשה או א' מקרובי האשה כתבו שאינו כשר לעדות ולא יתקיים הגט זה אלא בעד א' ואתו לאכשורי עד א' בגיטין: וכן א"ר יוחנן כתב ידו שנינו וקי"ל דרב ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כ"ש הכא דקאי רב

ז) נראה דל"ל ובודאי שע"פ דברי הבעל מתמוהו וכו'. ב) אולי ל"ל אבל בלא עדי חתימה אפילו ידוע שנתן לה בעלה הגט ואינה מציאה עדי מסירה אינה מגורשת וכו'.

מוסף רש"י

כתב סופר ועד. כתב סופר אם הגט וחתם עד אחר, כשר (לעיל סו:). וכולן. ט"ו עריות, שהיו בהן. לאחיו המת, ספק קידושין או ספק גירושין. היא צרתה ספק צרת עריה, דלמא לאינרשה עריה, ולגני קידושין דלמא לא מיקדשה, הרי אלו. הצרות, חולצות. אלא מפטרן בולא כלום דלמא לאו צרת עריה היא, ולא מתייבמות. דלמא צרת עריה היא (יבמות ל:). ספק קרוב לו. שהיו מ' אמות מצומצמות בינייהו בר"ה וד' אמות קונות שם חוקק, ספק כד' אמות הקרוב לה, ספק כד' אמות הקרוב לו (שם). **כתב בכתב ידו.** דקי"ל (ב"ב קעב:) הוצא עליו כתב ידו שהוא מייב לו, גובה מנכסים בני מורין, אלמא כתב ידו אלא עדים מילתא היא (יבמות ל:). **יש עליו עדים ואין בו זמן.** כתוב, או יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד זהו ספק גירושין, דלמרינן ג' גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר ואלו הן כתב בכתב ידו כו', וה"ל חולצת צרתה כיון דגיטא הוא דאם ניסת הולד כשר, ולא מתייבמת כיון דלאו גיטא מעליא הוא דקרי לה פסול לכתחילה הלכך אי שרית ליה אמרי אינשי צרת עריה מתייבמת (שם). **פוסלין במי חטאת.** אם שתו מהן מפני שאין מוצלין אלא מגגיהן פיהן לאחר שקולעות את המים והמים נופלים מפיהם והרי הן כמו שנעשה בהם מלאכה דקי"ל (לעיל נג.) שהמלאכה פוסלתן, חוץ מן היונה מפני שמוצצת. ובאלו הנזכרים לא נעשה מלאכה (חולין סב.).

תוספות רי"ד (המשך)

כו' יוחנן וכתבא דספרא לא מהני מידי: הרי אלו ג' גיטין פסולין דמנין אמר רב תצא וזמנין אמר רב לא תצא הא כיצד יש לה בנים לא תצא אין לה בנים תצא: ולוי אמר לעולם לא תצא וכן אמר ר' יוחנן לעולם לא תצא וכן הלכה: ר' אלעזר אומר וכו' וגובה האשה כתובתה בגט זה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמין וכו' פי' ר' אלעזר לא בעי עדי חתימה כלל כי אם עדי מסירה ואם אין שם עדי מסירה כיון שנתנו לה בינו לבינה אע"פ שיש שם עדי חתימה אינו כלום דעדי מסירה כרתי ולמה נהגו העולם להחתים עדים בגט אלא מפני תיקון העולם שמא האשה לא תנשא עכשיו ועדי מסירה ימותו או ילכו להם למדינת הים ונתגרשה בו ונשאת לאחר אבל אם חתמו עדי מסירה אינה מגורשת דאמר' בינו לבינה נתנו לה ולא נתן לידה דלמא בינו לבינה נתנו לה ונפל ממנו ומצאהו כי היכי דאמרי בכל שטר מלוה דנפיק מתותי ידא דלוקח אלא ודאי הבעל נתנו לידה וכשנתנו לה בכשרון נתנו לה בפני עדי מסירה והילכך נאמנת האשה לומר בפני פלוני ופלוני נתנו לי והלכו להם למדינת הים אבל [ג]) מכיון שנתן לה בעלה הגט אינה מוציאה עדי מסירה ואינה מגורשת דאמר' בינו לבינה נתנו לה. אמר רב יהודה אמר רב הלכה כר' אלעזר בגיטין כי אמריתה קמיה דשמואל אמר אף בשטרות: ורב סבר בשטרות לא והא קתני וגובה מנכסים משועבדים ר' אלעזר תרתי אמר ורב סבר לה כותיה בחדא ופליג עליה בחדא וקי"ל הלכה כשמואל בדיני: **מתני'** ב' שששלחו ב' גיטין שוין ונתערבו נותן שניהם לזו ושניהם לזו לפיכך אם אבד א' מהן הרי השני בטל. ה' שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש את פלונית ופלוני פלונית והעדים מלמטה כשרים ונינתן לכל אחד ואחד: היה כותב טופס לכל אחד ואחד והעדים מלמטה את שהעדים נקראים עמו כשר: ה"ד כלל וה"ד טופס א"ר יוחנן זמן אחד לכולן זהו כלל זמן לכל אחד ואחד זהו טופס וריש לקיש אמר

ג) [לעיל סו: עא: לקמן פז:]. ד) ס"א ל"ג. ה) יבמות ל:. ו) חיפא ס"א. ז) משמיה דרב ס"ב. ח) פרה פ"ט מ"ג מוקין סב. ט) [לעיל ד.] כתובות לד:. י) [עי' תוס' לעיל ד. ד"ה דקי"ל]. יא) [ל"ל דרב]. יב) [לעיל ע: וש"ל וע' תוס' לעיל ד. ד"ה דקי"ל ותוס' כד: ד"ה לאיזו]. יג) [דף פח.]. יד) [פרה פ"ט מ"ג]. טו) [וע' תוספות פסחים יח. ד"ה בטלו].

אפילו זמן אחד לכולן נמי הוי טופס. לכל אחד ואחד לפסול העליונים ו)(ג"כ כי כתבו אים פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית) הואיל והזכיר שם אים ואשה יחד לכל אחד ואחד הוי כל חד גט לעצמו ונמצא אחרון מפסיק בעדות ואין עדים מעידים אלא עליו: **לר' יוחנן דאמר כו'.** הואיל וכל אים ואשה נכתבים לבד לבד אמאי כולן כשרים: **על שאילת שלום תמומו.** ולא על הגט: **שאלו.** בשלומו: **פסול.** דהוי מלתא באפי נפשיה ומפסקת: **זמן לכל אחד ואחד.** קא סלקא דעתין ביום שנכתב זה לא נכתב זה: **מאי איריא.** דמפסלי עליונים משום דאין העדים נקראים עמה: **ותיפוק ליה.** דהוו כולהו בר מבתרא נכתבו ביום ונתמנו לאחר זמן שהרי לא חתמו העדים עד שנכתב האחרון. נחתם בלילה ולא דוקא אלא משום ליצנא דמתני' נקט ליה דתנן בפרק שני (לעיל ח.) נכתב ביום ונחתם בלילה פסול וכ"ש למחר או ליומא אוחרא: **בחד בשבא.** גירש פלוני פלונית והדר כתב בחד בשבא גופיה גירש פלוני פלונית דהשתא לא מיפסלי קמאי אלא משום הפקקה: **דהדר כתב הכי כו'.** דהוו להו כל חד באפי נפשיה ומיהו אהני לישני קמאי לאשמועינן שהעדים ידעו בכל הגיטין הללו: **ומאי שנא הא מהא דתניא כו'.** ועבד גמר לה לה מאשה ז) ולא פסלינן להו משום ולא לה ולחברתה (ב) שאחרר שניהם בבת אחת ודמי לקמייתא דריש לקיש אמו פלוני ופלוני גירשו נשיו פלונית ופלונית ואמאי בעי למיהדר ומכתב פלוני גירש פלונית ופלוני פלונית הא הכא כתב כל נכסי לפלוני ופלוני עבדי וקתני קנו כל הנכסים ונמצא כל אחד חציו בן חורין וחציו עבד לחברו ומשחררים זה את זה תלמוד גט ח): **ולאו אוקימנא.** בפרק השולח גט ט): **בשני שטרות.** שכתב בשטר כל נכסי לפלוני עבדי ובשטר השני כל נכסי נתונים לפלוני עבדי ומסרן להן בבת אחת שלא קדם זה לזה הלכך קנו שניהם דהאי אמר כולהו דידי והאי אמר כולהו דידי: **אים פלוני כו'.** היינו כרבי יוחנן דלא קתני אמו פלוני ופלוני גירשו כו': **ורישׁ לקיש.** אמאי קתני בהך דמסייעא ליה זמן לכל אחד ואחד כו' את שהעדים נקראין עמו כשר בלאו זמן לכל אחד ואחד נמי פסילי עליונים: **אבל הכא דערבינהו מעיקרא.** דהא דקתני זמן לכל אחד ואחד כגון דכתב הכי כדקתני ריש אמו פלוני ופלוני גירשו נשיו פלונית ופלונית פלוני גירש פלונית באחד בשבא דכיון דערבינהו מעיקרא אי לא הדר אפסקינהו בזמן לא מיפסקי: **מתני' שני גיטין שכתבן זה בלד זה.** כרוחב המגילה: **שניים עבריים כאים מתחתם.** הראשון לתחת השני שם העד תחת הראשון ושם אביו תחת השני וכן עד שני תחתיו וחזרו וחתמו תחתיהן שני ישראלים יוצים הדריס באחרן יון ובאשון יוצים כדרך הזו אבל תחתיהם היוצים אינה נקראת בתחתיהם העבריים שכשהיוני חותם יוסף בן שמעון בן יוסף שכך מתפרשת חתימתן יוסף בן שמעון כלומר בנו של יוסף שמעון ונמצא שם העד חתום על גט שני ושם אביו חתום על הראשון הלכך על כרחך היוצים תחת השני חתמו

גט	גט
לאוכן	בן יעקב עברי
קטת	בן לוי עברי
יוסף	בן שמעון יוני
נפתלי	בן יחגאל יוני

כזה ט): **אם שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר.** אם העבריים חתומים למעלה הימיני כשר ואם היוצים חתומים למעלה השמאלי כשר ובגמרא פריך אידך אמאי מיפסל: **עד אחד עברי ועד אחד יוני ועד אחד עברי ועד א' יוני באים מתחתם זה לתחתם זה.** עד עברי ועד יוני באים מתחת גט הימין לתחת גט השמאל ועד עברי ועד יוני עוד תחתיהן באין מתחת השמאל לתחת גט הימין כגון שהיוני הראשון חתם תחת השמאל ועד י) בסוף שיטה וחזר וחתם בן שמעון בראש שיטה שניה תחת הימיני נמצא שמו תחת הימיני דהכי מיפרשה חתימה דידהו בנו של יוסף שמעון נמצא שמתחת גט הימין בא לתחת גט השמאל אם אביו על השמאל ושמו על הימין והעברי השני חתם שמו תחת גט השמאלי בסוף שיטה ושם אביו תחת הימיני בראש שיטה שמתחתיה [שלא כדרכו] נמצא בא מתחת גט שני לתחת גט ראשון והיוני השני חתם תחתיו כדרכו בשיטה אחת יחגאל בן תחת הראשון ונפתלי תחת השני נמצא שמו חתום על השני: **שניים פסולים.** ובגמרא מפרש טעמא: **גמ' וליתכשר קמא בראובן ובהרא בבן יעקב עד.** ויוכשרו שניהם על ידי שני עדים ראשונים: **דהא תנן.** במתניתין בפירקין: **וליתכשר האי בראובן בן. דמשמע אי בנו של ראובן כדרך פירוש חתימת היוצים וזה שתחת השני אים אחר היה ומתניתין דוקא נקט אים פלוני עד דהיכא דלא חתם פלוני בן פלוני בעינן עד: דלאו יעקב הוא.** אלא (ד) של זה בנו היה:

ולמא

ולית כשר האי בראובן והאי בבן יעקב עד. תימה לר"י היכי ליתכשר בראובן הא לא תנא אלא אים פלוני עד כשר אבל אים פלוני בנא עד לא תנא ומור"י דפשיטא ליה דראובן קאי אבן יעקב עד דבתריה והוי כאילו כתב בהדיה דראובן עד:

ולית כשר האי בראובן והאי ביעקב עד. פירש בקונטרס דראובן בן משמע אי בנו של ראובן כדרך פירוש חתימת יוצים וזה שחתם תחת השני אים אחר היה ושמו יעקב ולפירושו שפי' שחתם כחתימת יוצים בתנא פירש שיעקב הוא אים אחר שיוכל לפרש הוא יעקב הוא עצמו בן ראובן ופירוש דמוק לומר שהעברי חתם כדרך חתימת יוצים ונראה לפרש דראובן בן דקאמר הוא בן יעקב ולא אם ראובן לכתוב שם יעקב אביו לפי שהוא כתוב וחתום על גט שני ונקלא יפה ראובן בן יעקב: **דידעינן ביה בהאי חתימת ידא דלאו דיעקב.** משמע דבסתמא היה לנו לתלות ביעקב אע"ג דבעי קיוס חותמין מסתמא השלים שאומר בפני נכתב וכו' מכיר חתימת ידו אי נמי איכא למימר דמיירי בא"י דאין צריך קיוס חותמין כיון שאין עליו עוברים:

ולמא

אפילו זמן אחד לכולן נמי הוי טופס אלא היכי דמי כלל דכתב אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית מתקיף לה רבי אבא לר' יוחנן דאמר זמן אחד לכולן זהו כלל ליחוש דלמא כי חתמו סהדי אבתרא הוא דחתימי מי לא [6]תניא [1]עדים חתומין על שאילת שלום בגט פסול חיישינן שמא על שאילת שלום חתמו לאו איתמר עלה א"ר אבהו [2]לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן שאלו פסול ושאלו כשר ה"נ [3]דכתיב ביה פלוני ופלוני ופלוני ותו לרבי יוחנן דאמר זמן לכל אחד זהו טופס מאי איריא משום טופס ותיפוק ליה דהוה ליה נכתב ביום ונחתם בלילה א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי הכי אמרינן משמיה דרבי יוחנן [7]דכתיב בהו בחד בשבא בחד בשבא א"ל רבינא לרב אשי לריש לקיש דאמר זמן אחד לכולן נמי טופס הוי (6) והיכי דמי כלל דכתיב ביה הכי אנו [8]פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית נמצאו שתי נשים מתגרשות בגט אחד והתורה אמרה וכתב לה [9]ולא [10]לה ולחברתה [11]דהדר כתב פלוני גירש פלונית ופלוני גירש פלונית א"ל רבינא לרב אשי ומאי שנא מהא [12]דתניא הכותב כל נכסיו לשני עבדיו קנו ומשחררין זה את זה ולאו אוקימנא בשני שטרות תניא כוותיה דר' יוחנן תניא כוותיה דריש לקיש תניא כוותיה דר' יוחנן חמשה שכתבו בתוך הגט איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית ופלוני פלונית וזמן אחד לכולן והעדים מלמטה כולן כשרים ותנתן לכל אחת ואחת זמן לכל אחד ואחד והעדים מלמטה [13]את שהעדים נקראים עמו כשר ר' יהודה בן בתירא אומר אם יש ריוח ביניהן פסול ואם לאו כשר שאין זמן מפסיקן תניא כוותיה דריש לקיש חמשה שכתבו כלל בתוך הגט אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית פלוני גירש פלונית ופלוני גירש פלונית וזמן אחד לכולן והעדים מלמטה כולן כשרין ותנתן לכל אחת ואחת זמן לכל אחד ואחד וריוח לכל אחד ואחד והעדים מלמטה את שהעדים נקראין עמו כשר ר"מ אומר אע"פ שאין ריוח ביניהם פסול שהזמן מפסיקן וריש לקיש מאי איריא זמן לכל אחד ואחד הא אמר זמן אחד לכולן נמי טופס הוי הני מילי היכא דלא ערבינהו מעיקרא אבל הכא דערבינהו מעיקרא אי פליג להו זמן אין אי לא לא: **מתני'** [14]שני גיטין שכתבן זה בצד זה ושנים עדים עברים באים מתחת זה לתחת זה את שהעדים הראשונים נקראין עמו כשר [15]ועד אחד יוני ועד אחד עברי ועד אחד יוני באין מתחת זה לתחת זה שניהם פסולין: **גמ'** [16]וליתכשר האי בראובן והאי בבן יעקב עד דהא תנן בן איש פלוני עד כשר דכתב ראובן בן אקמא ויעקב עד אבתרא וליתכשר האי בראובן בן וליתכשר האי ביעקב עד דהא תנן איש פלוני עד כשר [17]דלא כתב עד ואיבעית אימא [18]לעולם דכתב עד ודידעינן בהא חתימה דלאו דיעקב הוא

ודלמא

מסורת הש"ס

ז) ב"ב קנו. [תוספ' פ"ז], ב) [קדושין יד.], ג) [ע' תוס' עירובין עו: ד"ה ורבנן ותוס' לעיל כא: ד"ה בכתיבה], ד) לעיל מב., ה) [תוספות על זה לקמן ע"ב], ו) ברש"י באלפסי ליתא לכל זה, ז) [לעיל לט:], ח) [לעיל מב.], ט) [הנלפע בדפוס וילנא הוא בטעות וליור זה לור לפי הכמ"ר], י) ס"א ברא"ש,

הגהות הב"ח

(א) גמ' טופס הוי אלא היכי דמי: (ב) רש"י ד"ה ומאי שנא וכו' כששחרר: (ג) ד"ה עד אחד עברי וכו' תחת השמאלי יוסף בן בסוף שיטה וחזר וחתם שמעון כל"ל: (ד) ד"ה דלאו יעקב הוא אלא בנו של זה היה:

מוסף רש"י

הכותב כל נכסיו לשני עבדיו. שכתב שני שטרות, כל נכסיו לזה וכל נכסיו לזה, וחיכה לשלים אחד בבת אחת לשניהם, דפליגי אלא קדם אחד לחבירו, קנו ומשחררין זה את זה. לפי שכל אחד זכה בחלי מכירו (לעיל מב.).

תוספות רי"ד

אפילו זמן אחד לכולן זהו טופס. ה"ד כלל דכתיב ביה הרי אנו פלוני ופלוני גרשנו נשותינו פלונית ופלונית. מתקיף לה ר' אבא לר' יוחנן דאמר זמן אחד לכולן זהו כלל ליחוש כי חתימי שהדי אבתרא הוא דחתימי פי' הואיל וכל שם איש ואשה נכתבים לבד דילמא דעדים אבתרא חתימי ולא אכולהו מי לא תניא עדים החתומים על שאלת שלום בגט חיישינן שמא על שאלת שלום חתמו ולאו מי איתמר עלה א"ר אבהו לדידי מיפרשא לי מיניה דר' יוחנן שאלו פסול ושאלו כשר הכא נמי דכתיב ביה איש פלוני גירש פלונית ופלוני פלונית ופלוני גירשו נשותינו פלונית פי' שהוא"ו מוסיף על ענין ראשון ומחבר את כולן ואכולהו משהדי: ותו לר' יוחנן דאמר זמן לכל אחד זהו תופס מאי איריא משום תופס תיפוק לי דהוה ליה נכתב ביום ונחתם בלילה פי' דקס"ד שביום שנכתב זה לא נכתב זה וכולהו הוו נכתבו ביום ונחתמו לאחר זמן א"ל מר קשישא בריה דרב אידי לרב אשי הכי אמרינן משמיה דר' יוחנן דכתיב ביה הכי בחד בשבא בחד בשבא א"ל רבינא לרב אשי לר"ל דאמר ה"ד כלל דכתב ביה הכי אנו פלוני ופלוני ופלוני גירשנו את נשותינו פלונית ופלונית ופלונית נמצאו ב' נשים מתגרשות בגט אחד והתורה אמרה וכתב לה ולא לה ולחברתה דהדר נכתבים פלוני גירש פלונית ופלוני פלונית ופלוני פלונית וקי"ל כר"ל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן:

עין משפט נר מצוה

נח א ב מיי' פ"ד מהל' גירושין הל' כה סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קל סעיף ג:
נט ג מיי' שם טוש"ע שם
סעיף ע וכסג"ה:
ס ד ה ו ז מיי' שם הל' יט טוש"ע שם וסע"י:
סא ח טוש"ע שם סעיף ט:
סב ט י מיי' שם הל' כא טוש"ע שם סעיף ח:
כ [מיי' שם ה"ח]:
סג ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף יב:
סד מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

תוספות רי"ד (המשך)

מתני' כ' גיטין שכתבן זה בצד זה ושני עדים עברים באין מתחת זה לזה ושני עדים יונים באין מתחת זה לזה את שהעדים הראשונים נקראין עמו כשר. עד א' עברי ועד א' יוני באין מתחת זה לתחת זה שניהם פסולין. פי' כ' גיטין שכתבן זה בצד זה לרוחב המגילה א' מימין וא' משמאל. ושני עדים עברים באין מתחת זה לתחת זה וכו' וכ' עדים עברים חתומים בלשון קודש והיו חתומים מתחת זה לתחת זה שלא היו חתומים שמם ושם אבותם תחת גט אחד כמו שעושין כל העדים החתומים תחת כל גט וכל שטר אלא כתבו שם תחת גט הימיני ושם אבותם תחת השמאלי וכן השני כתב יוסף תחת הימיני בן שמואל תחת השמאלי נמצאת חתימות מושכות מגט זה לגט זה שמותם כתבו תחת הימיני ושמות אבותיהם תחת השמאלי ועוד חזרו וחתמו תחתיהן שני ישראל יונים הדרים בארץ יון ולא חתמו בלשון קודש אלא בלשון יונית והיתה חתימתן נמי מושכת מתחת הימיני לתחת השמאלי ומנהג היוונים הוא בשמותם ראובן בן יעקב [יעקב] הוא שם העד וראובן הוא שם האב שכך מתפרש ראובן מי הוא בנו יעקב וחתמו שני היוונים כך תחת העברים דן בן נפתלי גד בן אשר דן בן היה כתוב תחת הימיני ונפתלי תחת השמאלי ומתפרש נפתלי בן דן וכן השני גד בן היה כתוב תחת הימיני ואשר תחת השמאלי נמצא עכשיו שני עברים חתומים תחת הימיני ושני עדים יוונים חתומים תחת השמאלי את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר. דהיינו הימיני שהעברים נקראים עמו וקורא אותן ראשונים לפי סדר המשנה דתני שני עדים עברים ושני עדים יונים וגט השמאלי שהעדים נקראים עמו פסול.

ודלמא בשמא דאבוה חתים. דיש לנו לתלות ולהכשיר כיון שחתם אביו מתח גט השני: **ודלמא** סימנא שוייה דהא רב צייר כו'. לע"ג דהתם בעו לאפקועי לשמייהו דליסקי מעיקרא כדאמר בגט פשוט (כ"ב קפא:) והשתולת (לעיל לו.) הכא יש להכשיר לע"ג דלא אפקע בשטר מעיקרא כיון שנמו חתום מתח גט הראשון: **דהא** תנן גט שכתבו עברית ועדיו יונית וכו'. אבל מגופיה דמתני' לא מייתי דקתני את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר ולא מפליג בין כתבו שוה לעדיו לאינו שוה לאיכא לדמויי דכתבו שוה לעדיו מייתי: [ט] **עד אחד עברי ועד אחד יווני באין מתחת זה לתחת זה שניהם פסולין.** פירש בקונטרס על כל גט חתום עברי ויווני ולפירושו נראה דגרסינן עד אחד עברי ועד אחד יווני באין מתחת זה לתחת זה ועד אחד עברי ואחד יווני באין מתחת זה לתחת זה שניהם פסולים וכגמ' גרים וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני ועל אותן שמפרשים שמיירי שהעדים חותמים כדרכם כל חתימה בשיטה אחת הקשה בקונטרס א"כ לא משכחת עברי חתום על השני ומתני' פלגינהו עברי ויווני לזה ועברי ויווני לזה ועוד דגמ' פריך וליתכשר האי בעברי ויווני והאי בעברי ויווני ור"ת מפרש שיש לישב שכל חתימה מכוונת בשיטה אחת ולא גרסינן במתני' אלא עד אחד עברי ועד אחד יווני ועד אחד עברי ועד אחד יווני באין מתחת זה לתחת זה ולא גרסינן מתחת זה וכו' עד לסוף וכגמ' נמי לא גרסינן אלא ולתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני ותו לא והכי פירושו [יא] לא מינבעיא לי לא מייתינן לגונדלית דלא יש להכשיר שניהם הראשון בשני עברים והשני בשני יווניים אלא אפילו מייתינן לגונדלית ולי אפשר להכשיר שניהם קמא מיהא ליתכשר בעד אחד עברי [כדרכו] ואחד יווני [גונדלית] והוה מצי למימר דקמא מיהא ליתכשר בגולהו דגולהו קיימי עליה אלא אלא שלא הולך להכשיר הראשון אלא בעברי ויווני ומשני דתנא דידן דחייש לגונדלית פוסל שניהם דחייש לגמא חתמו תלתא אחד ואחד עברי הראשון אקמא ועברי השני שני יווני הראשון אקמא עם שני עברים ויווני האחרון אשני: **חתמו** עדים **בראש הדף.** ולא"ת אמאי איצטריך למתני פיפא הקיף ראשו של זה בגד ראשו של זה דשניהם פסולין היינו בראש הדף וי"ל דאיצטריך למיפסל גגו של עדים כנגד גגו של כתב דאי לאו דאיירי בראש כי עיברא דמהכא לא שמעינן אלא שרגלי חתימת עדים כנגד גג הכתב אע"פ דהא נמי שמעינן מפיפא איכא למימר דאיצטריך הך דהכא משום דהוה אתינא הך דשניהם פסולין היינו משום דכי היכי דלא קיימי אהאי לא קיימי נמי אהאי אבל הכא דאין כאן אלא גגו א' א"כ ודאי קיימא עליה חתימה זו ופיפא דפיפא דראשו של זה בגד פופו של זה איצטריך לאשמעינן דלא פסלי מטעם דכי היכי דלא קיימי אהאי לא קיימי אהאי ולרש"י דגרס מעיקרא פופו של זה בגד פופו של זה לא הוה צריך פיפא דפיפא אלא דבל גווני משמיענו ויש ספרים דלא גרסי לה וכגמ' נמי לא מייתי לה: **וניחוש דלמא תרי גיטי הוו.** ולעיל נמי מייתינן לגונדלית ופסיל אע"ג דלעיל תלינן להכשיר דפריך וליתכשר האי כו' התם משום דאיכא רגליים לדבר שחתם שם אביו מתח הגט השני אם כן עליו נמי חתם: הכא

לזמן דכתבא ועדים דקמא. חתך פופו של ראשון שהיה שלו מפני תגאי שהיה בו והשווהו לחתלתו של ראשון וכוון מחיצת פופו של ראשון מיהא אגל מיהא של שיור השני ומגרשה בשני חגאי גיטין והעדים לא על שלו חתמו: **כשיש ריוח מלמטה.** גליון תחת הראשון דודאי לא נחתך ממנו כלום דלא נכתב בו יותר: **ודלמא זמן דכתבא מיגו גוייה.** שמא הגט שלו נמלך מלגמרו ולמעלה הימנו בגדו היה גט אחר כתוב וחתום וכשחזר ונמלך לגרשה חתך עליונו של שני וכוון מיבה אגל מיבה לגמור גט שלו: כשיש

כותבין כתב חניכתו וחניכתה כשר פי' חלק הגט לשני דפים לרוחב המגילה והשלים הדף הימני ולא הספיק לכתוב בו כל הגט וכתב מקצתו הנשאר בדף השני השמאלי וחתמו העדים מלמטה כשר ולא אמרינן שאין העדים מעידין אלא על מה שכתוב בדף זה שחתמו תחתיו אלא על כל הגט מעידים כתבו העדים בראש הדף ואח"כ כתבו הגט תחת חתימת העדים פסול שדרך העדים לחתום למטה ומעידין על מה שכתוב למעלה ופסק מתניתין ר' מאיר הוא דאמר עדי חתימה כרתי. או שחתמו העדים מן הצד של גט אי בצד ימין או בצד שמאל או שחתמו מאחריו של גט והיה גט פשוט פסול דמקושר חותמין העדים מאחוריו על הקשרים

ודלמא בשמא דאבוה חתים. על השני ועל שניהם חתם: לייר כווריא. בתחיתת ידו ולא היה כותב שמו: **חרוסא.** ענף של דקל: **מכוסא.** גם שפורסין עליו וילון של ספינה: **שכתבו.** כתב שלו: **וכי חתמא כיון דמופלג.** חתימת עדיו שני שיטין מכתבו אותן שיטין שחתמו בהן הנאין מתחת הראשון שמות אבותיהן מו לא מיתכשר דתניא בגט פשוט[ז] הרחיק את העדים מן הכתב שני שיטין פסול: **והאמר חזקיה.** התם: **מילאהו.** לאותו אויר בקרובים כשר דלא קפדינן אלא אאוירא ואלו תמתה שהרי אויר פוסל בשלשה בסוכה סכך פסול בארבעה: **והתני זעירי.** הכא תרי גיטי דמתני' שניהם כשרין: **וחנא דידן.** דפסל אחרון קסבר דלמא גונדלית חתום היוונים כלומר אלא כמנהגם אלא כדרך העברים חתמו: **כולהו אחד.** כולן על ראשון. כל אלא כמנהגן קרי גונדלית ולאיתי בתשובת הגאונים אדם המשתמש ביד השמאלית קורין לו במקומנו גונדלית לפי שמשנה מסדר המשתמש: **וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני גרסינן: דלמא גונדלית חתים.** בהני יווניים מייתינן דלמא גונדלית חתים חד מינייהו שמא יוני הראשון חתם כסדר העברי ואחתם למעלה הימנו שמו תחילה ואח"כ שם אביו ונמצא שעל השני הוא חתום ועברי שני רואין שעל השני חתום ויון אחרון חתם כמנהגו ונמצא שלשה על השני ואין על הראשון אלא אחד או שמא יון ראשון כדרכו חתם ויון שני אחרון חתם גונדלית כמה שראה עבריים חותמים ונמצאו שני היוונים ועברי ראשון חתומין על הראשון ואין על גט שני אלא אחד הלכך שניהם פסולין. הכל פותרין אותה בשיטה אחרת שכל העדים חתמו כל אחד שמו ושם אביו בשיטה אחת מתחת ראשון לשני כמו שפירשתי שני עדים עבריים ושני עדים יווניים השנויים ראשונה במשנה ואי אפשר לישבה כלל ומתניתין לא דייקא הכי דא"כ לא משכחת עברי חתום על השני ומתני' מיפלג פלגינהו עברי ויווני לזה ועברי ויווני לזה וכגמ' נמי פריך וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני ואי בעד אחד עברי

ועד אחד יווני אלמא כל כמה דלא אמרינן גונדלית חתים הוא מתימה דידהו עברי ויווני על זה ועברי ויווני על זה: **מתני' בדף השני.** אאלגו ברוחב המגילה שקורין בלשונו קולומי"ל: **מן הצד.** בגליון של ימין הגט או בגליון השמאלי: **או מאחוריו.** בגט פשוט שתקנו עדיו לחיות בתוכו: **הקיף.** מיבר זה אצל זה כמו אין מקיפין שתי חבויות (ביצה דף לב:): **שניהם פסולין.** שאין נקרית החתימה לא עם זה ולא עם זה: **סופו של זה בצד סופו של זה אם שהעדים נקראין עמו.** שגג חתימת העדים כלפיו כדרך החותמין כשר: **ראשו של זה בצד סופו של זה אם שהעדים נקרין בסופו.** שגג חתימה כלפי סופו ולא שרגלי חתימה כלפי ראשו: **וכך היו נקיי הדעת.** נוהגין שלשונן קצרה לא היו חותמין עד אצל פלוני בן פלוני: **חניכתו.** שם לוזי של משפחה כולה: **גמ' וניחוש דלמא תרי גיטי הוו.** אשייר מקצת הגט וכתבו בדף השני קאי. דלמא תרי גיטין הוו שלמים והשמאלי נכתב בגוהכה של מגילה יותר מן הימיני עד דיתרמו עדים דידיה כלומר גמרו של [ט] שני כנגד התחלתו של ראשון: **ומן דקמא.** היינו התחלתו ועדים דבתרא היינו סופו כלומר שיטות אחרונות שהעדים חתומין תחתיהן: **וגוייה** מסדר המשתמש: **וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני גרסינן: דלמא גונדלית חתים.** בהני יווניים מייתינן דלמא גונדלית חתים חד מינייהו שמא יוני הראשון חתם כסדר העברי ואחתם למעלה הימנו שמו תחילה ואח"כ שם אביו ונמצא שעל השני הוא חתום ועברי שני רואין שעל השני חתום ויון אחרון חתם כמנהגו ונמצא שלשה על השני ואין על הראשון אלא אחד או שמא יון ראשון כדרכו חתם ויון שני אחרון חתם גונדלית כמה שראה עבריים חותמים ונמצאו שני היוונים ועברי ראשון חתומין על הראשון ואין על גט שני אלא אחד הלכך שניהם פסולין. הכל פותרין אותה בשיטה אחרת שכל העדים חתמו כל אחד שמו ושם אביו בשיטה אחת מתחת ראשון לשני כמו שפירשתי שני עדים עבריים ושני עדים יווניים השנויים ראשונה במשנה ואי אפשר לישבה כלל ומתניתין לא דייקא הכי דא"כ לא משכחת עברי חתום על השני ומתני' מיפלג פלגינהו עברי ויווני לזה ועברי ויווני לזה וכגמ' נמי פריך וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני ואי בעד אחד עברי

מתני' שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני ועדים דקמא ועדים דבתרא וגוייה לזמן דבתרא ועדים דקמא א"ר אבא אמר רב כשיש ריוח מלמטה ודלמא זמן דבתרא מיגו גוייה כדא"ר אבא א"ר כשיש ריוח מלמטה הכא

ודלמא בשמא דאבוה חתים לא שביק אינש שמיה וחתים שמא דאבוה ודילמא סימנא שוייה דהא [ט] רב צייר כוורא רבי חנינא חרותא רב חסדא סמ"ך רב הושעיא עי"ן רבה בר רב הונא צייר מכותא לא חציף אינש לשויי לשמא דאבוה סימנא וליתכשר האי בשני עדים עברים וליתכשר האי בשני עדים יונים דתנן גט שכתבו עברית ועדיו יונית יונית ועדיו עברית כשר וכ"ת כיון [א]דמופלג בשני שיטין לא [ב]והאמר חזקיה [ג]מלאהו בקרובים כשר הא תני זעירי שניהן כשרין ותנא דידן דלמא [ג]גונדלית חתים וכולהו אחד הוא דחתימי: עד אחד עברי ועד אחד יוני: וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יוני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יוני דהא תנן עד אחד עברי ועד אחד יוני כשר הא תני זעירי שניהם כשרים ותנא דידן דלמא גונדלית חתים תלתא אחד וחד אחד: **מתני'** [ד] [ג]שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר [ד]חתמו עדים בראש הדף [ה][ו]מן הצד או מאחריו בגט פשוט פסול דקמ"ל דאע"ג דאיכא ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין [ז]סופו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים נקרין עמו כשר ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים [ח]באמצע את שהעדים נקרין בסופו כשר [ט]גט [י]שכתבו עברית ועדיו יוונית יוונית ועדיו עברי' עד אחד עברי ועד אחד יווני [ט] [י]כתב סופר ועד כשר [ח]איש פלוני עד כשר בן איש פלוני עד כשר איש פלוני בן איש פלוני ולא כתב עד כשר [ט]וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין [ט]כתב חניכתו וחניכתה כשר: **גמ'** וליחוש דלמא הני תרי גיטי הוו ואיתרמי ליה זמן דקמא ועדים דבתרא וגוייה לזמן דבתרא ועדים דקמא א"ר אבא אמר רב כשיש ריוח מלמטה ודלמא זמן דבתרא מיגו גוייה כדא"ר אבא א"ר כשיש ריוח מלמטה הכא

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פ"ח מהל' גירושין הל' יח סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קל סעי' ח:

סו ב מיי' פכ"ז מהלכות מלוה הל' ד סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' מה סעיף יד:

סז ג מיי' פ"ד מהל' גירושין הל' כז סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קל סעיף ז:

סח ד מיי' שם הל' כב טוש"ע שם סעי' ד:

סט ה מיי' שם הל' כג: **סט** ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

ע ז מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף יד:

עא ח (מיי' שם הל' יב) טוש"ע שם סעי' יא:

עב ט מיי' שם פ"ג הל' יג סמג שם טוש"ע אה"ע סימן קכו סעיף ח:

גליון הש"ס

מתני' שייר מקצת הגט וכתבו. עיין סוטה דף ח ע"ב תד"ה כתבה:

הגהות הב"ח

(**א**) במשנה נראה הקף או מן הצד: (**ב**) שם ועד אחד יוני כשר כתב:

תוספות רי"ד

ומקשה וליתכשר האי בשני עדים יוונים והאי בשני עדים עברים מי לא תנן גט שכתבו עברית ועדיו יונית כשר פי' גט שכתבו בלשון הקודש ועדיו היו ישראל יונים וחתמו תחתיו ב' יונים כשר והכא נמי ליתכשר גם השמאלי בשני עדים יונים ואע"ג דהתם דמכשר חתמו היונים שמם ושם אבותם תחת הגט והכא האריכו חתימתן וכתבו שמם תחת השמאלי ושם אבותם תחת הימני מה בכך העיקר הוא שמם שהרי גם העברים כתבו שמם תחת הימני ושם אבותם תחת השמאלי וכמו שהימני כשר בשני עדים עברים כך יהא גט השמאלי כשר בשני עדים יונים ומהדר הא תני זעירי שניהם כשרין ותנא דידן דלמא גונדלית חתים וכולהו אחד הוא דחתימי פי' תנא דמתני' דפסל השמאלי משום דחייש דלמא שני עדים היוונים לא חתמו כמנהג היוונים אלא הייפך ממנהגם וכמנהג העברים חתמו שמקדימין לכתוב שמם ואח"כ שם אביהם וכשחתמו היוני דן בן נפתלי גד בן אשר י"ל דן וגד הם העדים ונפתלי ואשר הם האבות ונמצא שכל ד' העדים אינן חתומים אלא תחת הימני והשמאלי אין עליו עדים כלל ומשום זה הוא פסול. עד א' עברי וכו' שניהן פסולין פי' א' עברי וא' יוני נמשכת חתימתן מתחת הימני לשמאל דהיינו שמם תחת הימני ושם אבותם תחת השמאלי ועוד ב' אחרים נמשכת חתימתן מתחת השמאלי לתחת הימני א' עברי וא' יוני שהתם בשטר ראשונה ראובן בן יעקב וכתב ראובן תחת הימני בן יעקב תחת השמאלי וכן נפתלי בן דן שהיה יוני והוא חתום דן בן נפתלי שמקדים שם אביו לשמו נכתב בשיטה שניה דן בן תחת השמאלית ובשיטה שלישית תחת הימני שנמצא עכשיו שמו תחת הימני ושם אביו תחת השמאלית ובשיטה הרביעית תחתם יוסף בן שמעון שהוא עד עברי וכתב יוסף בסוף השיטה תחת גט השמאלית וכן שמעון כתב בסוף שטה החמישית תחת גט הימני (ואשר תחת השמאלית שנמצא שמו ושם אביו תחת הימני) ואשר בן גד יוני שהוא חתום גד בן אשר כתב בשיטה הששית גד בן תחת הימני ואשר תחת השמאלית שנמצא שמו תחת השמאלית ושם אביו תחת הימני ופוסל התנא את

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

תוספות רי"ד (המשך)

שתיהן. ומקשה וליתכשר האי בעד א' עברי ועד א' יוני והאי בעד א' עברי ועד א' יוני דתנן עד א' עברי ועד א' יוני כשר. ומהדר הא תני זעירי שניהן כשרים ותנא דידן דילמא גונדלית חתם חד מיניהו ולא ידעי הי ניהו והוו להו להו תלת אחד וחד אחד הילכך שניהן פסולין פי' התם דמכשיר עד א' יוני משום שהתם בין שמו בין שם אביו תחת הגט אבל הכא שנמשכת חתימתן מגט זה לגט זה י"ל שמא א' מהן חתם גונדלית פי' הפך ושינוי מנהגם והתם כמנהג העברים והילכך היוני הראשון שהתם דן בן נפתלי שמא כמנהג העברים התם שקידם שם העד לשם אביו ודן הוא העד ועל השני הוא חתום ולא על הראשון ואין בראשון אלא עד א' והוא ראובן בן יעקב והשני שהוא השמאל מעיד דן בן נפתלי ויוסף בן שמעון וגד בן אשר שהוא יוני שהתם כמנהגו. אי נמי יש לומר דן בן נפתלי שהוא יוני הראשון התם כמנהגו ויש על הגט הימני אחד עברי ואחד יוני וגם היווני השני דהיינו גד בן אשר יש לומר כי התם גונדלית חתם והקדים שמו לשם אביו ועל הימני מעיד ואין לשמאלי כ"א עד אחד עברי בלבד משום הכי שניהן פסולין. גונדלית נקראת יד השמאלית ומשום זה כל המשנה מנהגו יקרא גונדלית כאדם שמשנה מנהגו ועושה מלאכתו בידו השמאלית: **מתני'** שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר כתבו העדים בראש הדף מן הצד או מאחוריו בגט פשוט פסול הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים מלמטה שהעדים נקראים בסופו כשר. גט שכתבו עברית ועדיו יונית יונית ועדיו עברית עד א' עברי ועד א' יוני עד א' יוני ועד א' עברי כשר כתב סופר ועד כשר איש פלוני עד כשר בן איש פלוני עד כשר איש פלוני בן פלוני ולא כתב עד כשר וכך היו נקיי הדעת שבירושלים

[ט] ב"ב קפא: (עיל לו., ג) ב"ב קסב:, ג) [ע' בערוך ערך גגל אחרי בפירוש הזה], ד) פי' לו מן הצד, ה) גי' ירושלמי וריש מלמעה, ו) לעיל יט:, ז) לעיל סו: עא: פו:, ח) ב"ב קפא., ט) [ע' תוס' לקמן פח. ד"ה וכך וע"ע תוס' לעיל לד: ד"ה והוא], י) [ב"ב דף קסב.], כ) פי' דהיינו שזיה אחרוזה, ל) שיין לעיל במשנה, מ) עיין רש"ל.

לעזי רש"י

קולומי"ל. עמודה, טור.

כשיש ריוח מלמעלה. דולמי לא נכתב בו יותר: **ודלמא אימלוכי אימליך.** מתחילה שלא לגרשה והדר אימליך לאחר זמן לחזור ולגומרו ומגלא הראשון בטל. מ"נ ה"ל נכתב ביום ונחתם לאחר זמן דהוא יש ריוח מלמטה נראין כן הדברים: **הרי אם מלמטה ומותרת מלמעלה.** דבתוך כדי גמר דבור ליכא למימר דמימליך אלא גומר עד לכל אדם ומגלך: **ודלמא הכי אימרמי.** שבתוך כדי גמר דבור חזר בו: **רב אשי אמר.** כולהו קשיימא בהכי מיתרלן כגון דידעינא ביה מתחתא דמגילתא שייכר ביה מתיחת הקלף סביב סביב כל הגוו שלא היה בו קלף אלא זה לא למעלה ולא למטה שייכר סביבות הקלף שחור ועב שלא נגע שם תער הגלבים שדרך עושי קלפים שקושרים אבנים סביב למתוח הקלף ומתחילין לתקנו בשמון וכשאין ריוח מלמטה עסקינן דליכא למיפרך אימלוכי אימליך: **בשגגו.** של מתיחה כלפי כתב הגוו דהאי ודאי על גבו זה מתח ומתני' בשרגלי המתיחה כלפי כתב הגוו דליכא למימר שמא למעלה מלותה מתיחה היה כתוב שטר ועליו חתמו העדים: **ליחזי הי מינייהו.** גגו כלפי כתב ואיתכשר דולמי עליו חתמו דקס"ד שהעדים חותמין ברוחב הקלף כסדר כתב הגיטין: **דרמו להו כי עיברא.** העדים מוטלין בין שני הגיטין כבריח רחבי שיטות של מתיחה מחברין הגיטין כבריח הדלת שנמשכת באויר הפתח כך הן נמשכין בין אויר שני הגיטין: **אלא רב.** כי מתיח מן הצד לא בגיטין ולא בשטרות אלא בדיסקי בשהיה מזומן ונשים לדין לפניו והסופר כותב להם איגרת הזמנה בשמו והוא חותם פעמים מן הצד ואין הקפדה בכך: **חתם סופר.** עם עד אחד: **שנינו.** במשנתנו דכשר דהוה להו ג' עדים. ותשמועי' מתני' דלא חיישינן למימר הבעל לא זיה שיחתום הסופר אלא אמר עשה ולא שמענו בקלו: דניאל ט יד

6. וְאַת כָּל אַנְשֵׁי הַחֵיל שִׁבְעָת אֲלָפִים וְהַחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה וְיָבִיאוּם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה:

מלכים ב כד טז

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ודלמא כו' דלר"נ **דאמר** חוזר. לעיל דף לב ע"ב:

מוסף רש"י

חתם סופר שנינו. אפי' כתב סופר דקתני, חתם הוא, שאם חתם הסופר בעד ועד אחר עמו כשר (לעיל סו:) לא חיישא דמתכשר גט בחתימת עד אחד וכתב יד סופר שני, אלא הכי קאמר חתם הסופר בגגו עד ועד שני עמו כשר (לעיל עא:). **בא הושע וביטלן.** לפי שגגו שגגי' הוהב כשר בשתי גליון, בגגות ראשונה ויך את עיון ואת דן וגו' (מ"א טו כ) הגלה עגל שבדן, וכשייה כשגגו לאוכן וגד נעל עגל שבבית אל, גם אותו לאשור יובל, ולפי שבעגלו פרוקמאות וכם ממנעו מלעגלו לרגל, לפיכך נחתם גזר דיגס לגגות בימיו, שעד עכשיו עלו הקלקלה במלכיהם ועתה לא היה בחי לגלות חד שאחר הושע בן נאחי (שם) כי עתה הזנית אפרים עטמא ישראל עתה גגלית רעתכם (רש"י מ"ב יז ב) הושע בן אלה רשע היה דכתיב ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל, והיינו דקאמר רק, שבעגל את הפרוסדאות ואמר לאחם שיהיו יעלו (תענית לא.) כדתניא בסדר עולם כשראה הושע בן אלה שגגו עגלי הוהב עמד והעביר פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל, שבכל מלכי ישראל הוא אומר וילך בדרך ירבעם בן נבט וכתבתאמו אשר החטיא את ישראל, אבל בהושע כתיב רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו (רש"ש ב"ב קכ:). **שהגלה גלות צדקיהו.** שהקדים ומיהר גלות צדקיהו שהיא כאחרונה בעוד שגלות ירבעם קיימת, שעדיין לא מתו אותן שגלו לגבל עם ירבעם, שהיו חכמים בתורה ומלמדה לבני גולה האחרונה (סנהדרין לח.). **שבשעה שפותחין.** בתורה, נעשו **הכל כחרשין.** קרי ביה המרש (שם). **כיון שסוגרין.** דבר הלכה הנעלמת מהן, אין לה פותחין אחרים (שם). המשך מוסף רש"י

נמצא בסוף המסכת

הכא נמי כשיש ריוח מלמעלה. מיכן יש להכשיר גיטין ושטרות שאין בהן ריוח כלל לא למעלה ולא למטה וכן משמע כולה שמעתין דריש גט פשוט (כ"ב דף קסב.) ואמר ה"ר אלחנן דאפ"ה לא חיישינן שמא יתחתן בעל השטר תן השיטין של מעלה לפי שהזמן וכל זכות בעל השטר הוא למעלה ולא יתחתן זכותו: **ודלמא אימלוכי אימליך.** פי' בקונטרס שבטלו ושוב אינו יכול לחזור לגרש בו ואין נראה דלר"נ דאמר לחזור ומגרש בו מאי איכא למימר ומיהו אמר ה"ר עזרא הנגיח דלעיל שגמר הגט אינו יכול לבטלו אבל כשלא נכתב כולו מודה ר"נ דאינו חוזר ומגרש בו ועוד פי' דה"ל כמו נכתב ביום ונחתם בלילה ואין נראה כי העדים ודאי יזהרו שלא יחתמו על שטר מוקדם ואור"י דנראה לפרש ודלמא אימלוכי כו' דשמא התחיל לכתוב הגט לשם איש אחר ונמלך ושיימו לשם זה וכגון ששמותיהן שוין וכו' אלעזר דלא בעי מוכיח מתוכו ג"כ אפי' כר"מ ואימליך קודם שם האיש והאשה:

כולי האי לא חיישי'. היינו דוקא לאמליך בין הרי את לאותרת לא חיישי' אבל מ"מ בעינן שיהא ריוח למעלה ולמטה דאי לאו הכי חיישינן דלמא גייז ליה ואיתרמי דהוי הרי את מלמטה ומותרת למעלה:

אמר רבי ירמיה חתם סופר שנינו. משמע דהלכה כר' ירמיה מדמיימי מרבי ירמיה אהא עובדא דהכי קי"ל חתם סופר ועד כשר בשאר שטרות וכתב סופר ועד פסול אפילו בסופר מובהק ודלא כשמואל דהכשיר כתב סופר מובהק ועד ולכתחילה אפילו בגיטין ומ"מ אין להכשיר חתם סופר ועד בגיטין מכח רבי ירמיה דהא לכל אמוראי בסוף פ' התקבל (לעיל סו:) דמכשרי בשאר אמרו יש לפסול חתם סופר ועד משום דנפיק מיניה חורבה כדאמר התם: **וכך** היו נקרי הדעת שבירושלים כותבין. שלא היו כותבין אלא אים פלוני בן פלוני ור"ח וכן ר"ת גרסי חייכתו וחייכתה כשר וכן היו נקרי הדעת שבירושלים כותבין פירוש שלא היו כותבין אלא חייכתה וחייכת אבות דבגמרא לא איירי בחייכת האיש כדהכא אלא חייכה שהמשפחה נקראת על שמה:

[מאי קראה. כי תוליד חד דור בנים תרי דור ובני תרי דור בנים תרי דור הרי ז']. גליון מוס': שמע

אע"פ שאותו הגדול שנתייחס עליו הוא רחוק ממנו עשרה דורות כשר הוא ור' שמעון בן אלעזר סבר עד שלשה דורות כשר מכאן ואילך הוה ליה שינה שמו ושמה ופסול. כמאן אזלא הא דא"ר חנינא חייכת אבות בגיטין עד שלשה דורות כמאן כר' שמעון בן אלעזר: אמר רב הונא מאי קראה כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ פי' אלמא עד שלשה דורות מחיישנים ומשתכחים הראשונים:

עין משפט נר מצוה

עג א מיי' פ"ד מה' גירושין הל' כד סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קל סעיף ז:

עד ב מיי' פ"ט שם הל' מ סמג שם טוש"ע שם סעיף יח:

תוספות רי"ד

אבל גט פשוט צריך שיהו עדיו מתוכו: הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה שסמך שני ראשי הגט זה אצל זה שהתחיל לכתוב גט א' מאמצע המגילה ועד סופה ועוד כתב גט אחר באמצע המגילה ועד סופה השני והעדים חתמו בין שני הראשים שניהם פסולין שאין החתימה עולה לאחד מהם. ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים מלמטה את שהעדים נקראין בסופו דהיינו התחתון כשר אבל העליון פסול ולא חימא עדים אתרוייהו מסהדי: כתב הסופר ועד כשר. א"ר ירמיה חתם סופר שנינו. פי' חתם סופר עם עד אחד שנינו דכשר. ואשמעינן מתני' דלא חיישינן שמא הבעל לא צוה שיחתום הסופר אלא אמר לשנים אמרו לסופר פלוני ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתומו וחשו הגך שלוחין לכיסופא דספרא וחתמוהו להא לא חיישינן כדאוקימנא בס' מי שאחזו דהא מני ר' יוסי היא דאמר מילי לא מימסרן לשליח והבעל בעצמו צריך לומר לסופר לכתוב ולעדים לחתום ולא שישלח להם ע"י שליח הלכך ליכא למיחש להכי: ההוא כתובת חתנים דאתאי לקמיה דר' אבהו דהוה ידע ליה לטופסא דשטרא ולחתימת ידא דחד שהדא. פי' היתה האשה צריכה לקיים חתימות הכתובה והיו מכירים העדים כתיבת טופס השטר שהוא של סופר פלוני וגם חתימת עד אחד. סבר לאכשורה כדתנן כתב הסופר ועד כשר. אלמא כתיבת הסופר כחתימת עד אחד דמיא. א"ל ר' ירמיה חתם סופר שנינו אבל כתיבת השטר לא מהניא מידי. איש פלוני עד כשר. אע"פ שלא כתב פלוני בן פלוני או אם כתב בן איש פלוני עד כשר אע"פ שלא הזכיר שמו או שכתב פלוני בן פלוני ולא כתב עד כשר וכן היו נקרי הדעת שבירושלם כותבין בלשון קצרה ולא היו כותבין עד: כתב חייכתו וחייכתה כשר פי' כגון שכתב אנא ראובן בר פלוני סטרית יתיכי רחל בת פלונית ואותו פלוני אינו לא אביו ולא אביה אלא אחד גדול ממשפחתו שהיו מתיחסין עליו כגון אברהם בן עזרא משה בן עזרא שלא היה שם אביהם עזרא אלא כך היו מתיחסין כולן על שם עזרא גם זה כתב בן פלוני ואותו פלוני לא היה אביו אלא זקן וקנו או יותר רחוק ונתייחס עליו כשר הוא והאי בן לאו דוקא. ולא אמרי' כיון שלא היה שם אביו כך ולא שם אביה כך הוה ליה שינה שמו ושמה והגט פסול. אלא אמרינן דרך בני אדם להתייחס על שם גדול משפחתם ואע"פ שאינו אביו מתייחס על שמו. ת"ר חייכת אבות בגיטין עד עשרה דורות ר' שמעון בן אלעזר אומר עד שלשה דורות כשר מכאן ואילך פסול. פי' ת"ק סבר

כשיש ריוח מלמעלה ודלמא אימלוכי אימליך וכתב דכתב הרי את מלמטה ומותרת מלמעלה ודלמא איתרמי ליה כולי האי לא חיישינן רב אשי אמר אדידיעה ביה מתחתא דמגילתא: חתמו עדים בראש הדף [וכו']: איני והא רב חתים מן הצד התם בשגגו כלפי כתב אלא הא דקתני הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין וליחזי הי מינייהו כלפי כתב וליתכשר התם דרמי ליה כעיברא אי הכי סיפא דקתני ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים ניקרין בסופו כשר ואי דרמי כעיברא לאו בהדי האי מיקרי ולאו בהדי האי מיקרי אלא רב בדיסקי הוה חתים: גט שכתבו עברית וכו' כתב סופר ועד כשר: ו)א"ר ירמיה [2]חתם סופר שנינו א"ר חסדא הא מני ר' יוסי היא דהיא כתובת חתנים דאתיא לקמיה דר' אבהו דהוו ידעי ליה לטופסא ולחתימת ידא דחד סהדא סבר לאכשורה א"ל ר' ירמיה חתם סופר שנינו: כתב חייכתו וחייכתה כשר: ת"ר חייכת אבות בגיטין עד י' דורות רבי שמעון בן אלעזר אומר ג' דורות כשר מכאן ואילך פסול כמאן אזלא הא דא"ר חנינא כתב חייכת אבות בגיטין עד ג' דורות כמאן כר"ש ב"א אמר רב הונא מאי קראה [1]כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם א"ר יהושע בן לוי לא חרבה ארץ ישראל עד שעבדו בה ז' בתי דינים ע"ז ואלו הן ירבעם בן נבט ובעשא בן אחיה ואחאב בן עמרי ויהוא בן נמשי ופקח בן רמליהו ומנחם בן גדי והושע בן אלה שנאמר [2]אומללה יולדת שבעה נפחה נפשה באה שמשה בעוד יומם בושה וחפרה אמר רב אמי [3]מאי קראה כי תוליד בנים ובני בנים א"ל רב כהנא ורב אסי לרב כתיב ביה בהושע בן אלה [3]ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל וכתיב [4]עליו עלה שלמנאסר וגו' אמר להו [5]אותן [7]פרדסיאות שהושיב ירבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל בא הושע וביטלן ואעפ"כ לא עלו ישראל לרגל אמר הקב"ה אותן שנים שלא עלו ישראל לרגל ילכו בשבי [8]אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה אמר רב חסדא [אמר רבי ירמיה] דרש מרימר מאי דכתיב [5]וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו אלא צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה [6]החרש והמסגר אלף חרש שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין מסגר כיון שסוגרין שוב אינן פותחין וכמה אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים [1]לונושנתם: אמר

אביו של אחאב על שם בית דינו של אחאב נקרא ומפני שאחאב הרשיע לעשות יותר נקרא הקלקול על שמו. בימי הושע בן אלה גלו עשרת השבטים ומהכיא שעמה קרי לה חורבן דהיינו אומללה יולדת השבעה שילדה שבע משפחות לע"ז: **עליו עלה.** מפני שלא הרשיע כאחר המלכים בא הפורענות בימיו בתמיה: **פרדסיאות.** שומרים: **אותן שנים שלא עלו.** הואיל שאין מוחה בידם והן לא עלו יגלו וילכו בשבי: **וישקוד.** וימהר כמו כי שוקד אני על דברי מתרגמינן מוחי אגא (ירמיה א): **גלות דקיהו.** חרבות ירושלים שגלו כולם: **גלות יכניה.** הוא יהויכין קדמה לגלות דקיהו אחת עשרה שנה חו היא לדקה שמיהר והחריב ביתו כדי להגלות של דקיה לבבל בעוד שחכמי גלות יכניה קיימין שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה דכתיב בהו החרש והמסגר אלף: **כיון שסוגרין.** הלכה שהם סגורים בה שאינם יודעים להשיב לשואליהם שוב אין לה פותחין אחרים: **עולא אמר.** היינו לדקה שמיהר להביא הרעה לסוף מ' מאות וחמשים דהיינו ג' שנים קודם ונושנתם דהוא בגימטריא מ' מאות וחמשים ושתים ואם שהו על ונושנתם היה מתקיים בהן כי אבד תאבדון ס"מ

ב"ב קכ:). **שהגלה גלות צדקיהו.** שהקדים ומיהר גלות דקיהו שהיא כאחרונה בעוד שגלות יכניה קיימת, שעדיין לא מתו אותן שגלו לבבל עם יכניה, שהיו חכמים בתורה ולמדוה לבני גולה האחרונה (סנהדרין לח.). **שבשעה שפותחין.** בתורה, נעשו **הכל כחרשין.** קרי ביה המרש (שם). **כיון שסוגרין.** דבר הלכה הנעלמת מהן, אין לה פותחין אחרים (שם). המשך מוסף רש"י

תורה אור השלם

1. כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ:

דברים ד כה

2. אֻמְלָלָה יֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה נָפְחָה נַפְשָׁהּ בָּא שִׁמְשָׁהּ בְּעוֹד יוֹמָם בּוֹשָׁה וְחָפְרָה וּשְׁאֵרִיתָם לַחֶרֶב אֶתֵּן לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם נְאֻם יְיָ:

ירמיהו טו ט

3. וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ רַק לֹא כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו:

מלכים ב יז ב

4. עָלָיו עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיְהִי לוֹ הוֹשֵׁעַ עֶבֶד וַיָּשֶׁב לוֹ מִנְחָה:

מלכים ב יז ג

5. וַיִּשְׁקֹד יְיָ עַל הָרָעָה וַיְבִיאֵהוּ עָלֵינוּ כִּי צַדִּיק יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֹלוֹ:

דניאל ט יד

6. וְאַת כָּל אַנְשֵׁי הַחֵיל שִׁבְעָת אֲלָפִים וְהַחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה וְיָבִיאוּם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה:

מלכים ב כד טז

מסורת הש"ס

1) [לעיל סו: עא:], 2) [ע' רש"ל וח"מ] ודע שבינקוט לאיתי בנים תרין ובני בנים תרין ונושנתם והשחתם ועשיתם הרי כאן שבעה], 3) [תענית ל: ב"ב קכא:], 4) [ני' הערוך פרוזדאות וע' תענית כח. והוסיב פרוזדאות כו'], 5) סנהדרין לח., 6) [לעיל סו:], 7) [וכן המלך. רש"ל], 8) [דברים ד], 9) [שיך למשנה דלעיל פז:],

עין יעקב

כשיש ריוח מלמעלה. דולמי לא נכתב בו יותר: **ודלמא אימלוכי אימליך.** מתחילה שלא לגרשה והדר אימליך לאחר זמן לחזור ולגומרו ומגלא הראשון בטל. מ"נ ה"ל נכתב ביום ונחתם לאחר זמן דהוא יש ריוח מלמטה נראין כן הדברים: **הרי אם מלמטה ומותרת מלמעלה.** דבתוך כדי גמר דבור ליכא למימר דמימליך אלא גומר עד לכל אדם ומגלך: **ודלמא הכי אימרמי.** שבתוך כדי גמר דבור חזר בו: **רב אשי אמר.** כולהו קשיימא בהכי מיתרלן כגון דידעינא ביה מתחתא דמגילתא שייכר ביה מתיחת הקלף סביב סביב כל הגוו שלא היה בו קלף אלא זה לא למעלה ולא למטה שייכר סביבות הקלף שחור ועב שלא נגע שם תער הגלבים שדרך עושי קלפים שקושרים אבנים סביב למתוח הקלף ומתחילין לתקנו בשמון וכשאין ריוח מלמטה עסקינן דליכא למיפרך אימלוכי אימליך: **בשגגו.** של מתיחה כלפי כתב הגוו דהאי ודאי על גבו זה מתח ומתני' בשרגלי המתיחה כלפי כתב הגוו דליכא למימר שמא למעלה מלותה מתיחה היה כתוב שטר ועליו חתמו העדים: **ליחזי הי מינייהו.** גגו כלפי כתב ואיתכשר דולמי עליו חתמו דקס"ד שהעדים חותמין ברוחב הקלף כסדר כתב הגיטין: **דרמו להו כי עיברא.** העדים מוטלין בין שני הגיטין כבריח רחבי שיטות של מתיחה מחברין הגיטין כבריח הדלת שנמשכת באויר הפתח כך הן נמשכין בין אויר שני הגיטין: **אלא רב.** כי מתיח מן הצד לא בגיטין ולא בשטרות אלא בדיסקי בשהיה מזומן ונשים לדין לפניו והסופר כותב להם איגרת הזמנה בשמו והוא חותם פעמים מן הצד ואין הקפדה בכך: **חתם סופר.** עם עד אחד: **שנינו.** במשנתנו דכשר דהוה להו ג' עדים. ותשמועי' מתני' דלא חיישינן למימר הבעל לא זיה שיחתום הסופר אלא אמר עשה ולא שמענו בקלו: דניאל ט יד

6. וְאַת כָּל אַנְשֵׁי הַחֵיל שִׁבְעָת אֲלָפִים וְהַחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה וְיָבִיאוּם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה:

מלכים ב כד טז

מוסף רש"י

חתם סופר שנינו. אפי' כתב סופר דקתני, חתם הוא, שאם חתם הסופר בעד ועד אחר עמו כשר (לעיל סו:) לא חיישא דמתכשר גט בחתימת עד אחד וכתב יד סופר שני, אלא הכי קאמר חתם הסופר בגגו עד ועד שני עמו כשר (לעיל עא:). **בא הושע וביטלן.** לפי שגגו שגגי' הוהב כשר בשתי גליון, בגגות ראשונה ויך את עיון ואת דן וגו' (מ"א טו כ) הגלה עגל שבדן, וכשייה כשגגו לאוכן וגד נעל עגל שבבית אל, גם אותו לאשור יובל, ולפי שבעגלו פרוקמאות וכם ממנעו מלעגלו לרגל, לפיכך נחתם גזר דיגס לגגות בימיו, שעד עכשיו עלו הקלקלה במלכיהם ועתה לא היה בחי לגלות חד שאחר הושע בן נאחי (שם) כי עתה הזנית אפרים עטמא ישראל עתה גגלית רעתכם (רש"י מ"ב יז ב) הושע בן אלה רשע היה דכתיב ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל, והיינו דקאמר רק, שבעגל את הפרוסדאות ואמר לאחם שיהיו יעלו (תענית לא.) כדתניא בסדר עולם כשראה הושע בן אלה שגגו עגלי הוהב עמד והעביר פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל, שבכל מלכי ישראל הוא אומר וילך בדרך ירבעם בן נבט וכתבתאמו אשר החטיא את ישראל, אבל בהושע כתיב רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו (רש"ש ב"ב קכ:). **שהגלה גלות צדקיהו.** שהקדים ומיהר גלות דקיהו שהיא כאחרונה בעוד שגלות יכניה קיימת, שעדיין לא מתו אותן שגלו לבבל עם יכניה, שהיו חכמים בתורה ולמדוה לבני גולה האחרונה (סנהדרין לח.). **שבשעה שפותחין.** בתורה, נעשו **הכל כחרשין.** קרי ביה המרש (שם). **כיון שסוגרין.** דבר הלכה הנעלמת מהן, אין לה פותחין אחרים (שם). המשך מוסף רש"י

נמצא בסוף המסכת